

Natur og tro

Om agtelsens natursyn

Jeg har – så længe jeg kan huske – været betaget af værens mysterium (at der er noget og ikke snarere intet), lysets mysterium, farvens mysterium, livets mysterium, arternes mysterier – som alt sammen opleves gennem sanserne, formuleres mest dækkende i kunsten for derefter at blive genstand for tankens undren (filosofi) og til slut for videnskabens forklaringsforsøg. Det er sindets næring, kilde til sindets sundhed, livslystens og livsglædens ophav.

Af Ole Jensen, prof. emeritus, dr. theol.

Det giver uvilkårligt anledning til en følelsesreaktion, som jeg foretrækker at kalde agtelse, d.v.s. en påpasselighed eller tilbagevigen, som er i direkte kontrast til den vesterlandske civilisations natursyn eller tro, hvor natur ensidigt ses som menneskets ressourcelager. Jeg kæmper derfor for et ændret natursyn, som jeg kalder ›agtelsens natursyn‹.

Jeg føler mig i fuld overensstemmelse med (den ikke-kristne) Johannes V. Jensen, når han i sin Nobelpristakktale fra 1945 skriver: »en almægtig række af håndgribelige mirakler er verden, en fontæne af glæde«! Jeg har da også modtaget påvirkning fra Thorkild Bjørnvigs naturlyrik, ligesom jeg hele mit liv har været inspireret af K.E. Løgstrups kunst- og sansningsfilosofi.

Siden 1975 har jeg i tale og skrift forsøgt at tale naturens sag mod den vedvarende destruktion og fattiggørelse, som nu kulminerer med varmestigningen i atmosfæren. Jeg ser ikke rettere, end at

menneskeheden befinder sig på katastrofekurs i sit naturforhold. Især hæfter jeg mig ved massakren på arterne, fordi arterne er engangforekomster, så reduktionen af mangfoldighed er en fatal fattiggørelse ›for tid og evighed‹ af den store helhed, jeg begyndte med at lovprise.

Sagen er nemlig den, at vor civilisation som en selvfølge går ud fra eller tror,

1. at naturen er til for menneskets skyld alene, og
2. at vi har lov at gøre med den, hvad vi kan komme af sted med.

Dette ensidige – og i sine nutidsvirkninger brutale natursyn – stammer fra en fejludvikling af kristendommen!

»Jeg har foreslået at sige, at den giver mennesket et ›beundringsmandat‹, som kommer før beherskelsesmandatet.«

Kristendommen sekulariserer (afhelliger) naturen – det kan aflæses i Bibelens første kapitel. Gud er som skaber uden for sit skaberværk, han er hinsidig, og da han er én, er al hellighed samlet i ham. Samtidig får mennesket et ›mandat‹ til at beherske naturen – et ›herredømmemandat‹, har man kaldt det. Dette grundsyn var i sin virkning et gode, så længe naturen var stærkere end mennesket. Det har trukket os op af fattigdom og elendighed. Men da magtforholdet skifter med industrialiseringen, og vi med ét kan skade det helt elementære, vejret og klimaet, bliver det en katastrofe, fordi vi har glemte det, der kan bremse os. Grundsynet har været begrundet og legitimeret af den dominerende teologi op gennem Europas historie. Men denne teologi har – ligesom den øvrige kultur – ›glemt‹, at bibelens første kapitel samtidig indeholder et andet, afbalancerende grundsyn ved siden af beherskelses: tilblivelsens, lysets, farvens, artens mysterium etc., udtrykt i at Herren sagde »der blive, og der blev«, og i, at han hver »dag« »så«, at det, han havde skabt, var »godt« (og det vil sige godt for sind og sans, før det i anden omgang var godt som fornuftigt anvendt ressource).

Så urteksten i bibelens kap. 1 rummer samtidig korrektivet til beherskelsestænkningen, det afbalancerende og bremsende element, så jeg har foreslået at sige, at den giver mennesket et ›beundringsmandat‹, som kommer før beherskelsesmandatet: At naturen er undren og agtelse værd – ikke kun for menneskers, men også alene for dens egen skyld.

*

Ret forstået er naturen hverken hellig eller bare ressource. Vi har lov at bruge af den uden frygt for magter og ånder (panteisme og animisme), men kun under den forudsætning, at vi samtidig bevarer den intakt af agtelse for den – det ligger i ordet »skaberværk«. Dette er en uforfalsket kristendoms natursyn – som ville kunne redde vores kulturs bratte vej mod kollaps, hvis det op gennem Europas historie havde fået magt, som det i mine og mange andres øjne har agt.

Agtelsens natursyn henhører under det, der i Det Gamle Testamente hedder »velsignelse«, og i Luthers katekismer hedder »det daglige brød« (i videste forstand) – alle de gaver, som undes os af Skaberen og Opretholderen af universet, naturen og vores tilværelse.

Men det er for mig en pointe, at man ikke behøver være kristen eller religiøs for at dele dette na-

tursyn, blot man har sans for mysteriet, at noget findes, og for de forunderlige måder, det findes på – dvs. sans for at fastholde undren og beundring. Jeg er enig med Grundtvig i hans tale om »livsoplysning«, som netop er at have sans for, at livet er en forunderlig gåde, og at det rummer en række bærende godheder. Derfor kan kristne samarbejde i skole og samfund med dem, han kaldte »naturalister af ånd«.

Den kristne skabelsestro er ikke specifikt kristelig, men universel. Den er en »religiøs tydning« (Løgstrup) af den uvilkårlige livs- og naturoplevelse, som jeg skildrede allerførst, og som jeg har fælles med fx Johs. V. Jensen, som tydede den naturalistisk. Den forskellige tydning ændrer intet på den fælles livs- og naturoplevelse!

Artiklen har tidligere været trykt i Kristeligt Dagblad 3.6.2016